

Studenter vid högskolor och universitet - ekonomi och inköp av kurslitteratur

*”Ska man leva som en jäkla myra bara för att man är student? Va?”
(Kvinnlig student i DN den 29 mars 2006)*

En bild av studenten

2005 studerade omkring 350.000 personer vid landets högskolor och universitet. Av dessa var 63% kvinnor. 52% är i åldern 20-25 år, medan en fjärdedel av de studerande är 30 år eller äldre. 44% har bytt ort för studier. 58% bor i egen bostad; 8 % bor hemma hos sina föräldrar.

Lika många studenter bor själva, som de som delar bostad. Två av tio har barn. 89% är födda i Sverige. Hälften av studenterna läser i Stockholm, Göteborg eller Malmö/Lund. 47% av studenterna arbetar under terminstid, 59% under sommaren. De spenderar 30 miljarder kronor om året.

75% tillbringar minst en timme varje dag på nätet.

Åtta av tio klarar minst 15 högskolepoäng per termin.

Studenten värderar Akademibokhandeln betydligt högre än AdLibris och Bokus (Studentbarometern, 2005).

Källor: SCB, Högskoleverket, Nordea, Kosmos, Dagens Nyheter

Studentens ekonomi

Studiemedlen är under 2006 6.969 kr per fyra veckorsperiod, en höjning från 2005 med 53 kronor (0,8%). Studielånet utgår under 10 månader per år. Bidragsdelen av studiemedlen är 34%, lägst i Norden (Danmark högst, 66%).

Ett nytt skattefritt barntillägg inom studiemedelssystemet ger från 2006 heltidstuderande med 1- 4 barn ytterligare 476 -1.088 kr per fyra veckorsperiod. För att få fullt studiemedel krävs att studenten klarar 30 poäng per år.

20% av studenterna har ej studiemedel. Ytterligare 20% tar endast ut bidragsdelen.

Varje år betalar CSN ut ca 6,5 mdr kronor i bidrag och 10 mdr som lån. 1,4 miljarder svenskar har nu en sammanlagd studieskuld på drygt 170 mdr kronor.

Levnadskostnaderna för en student beräknas av Konsumentverket 2004 uppgå till 8.140 kr (flickor) och 8.340 kronor (pojkar) per månad. Sparande och semesterresor finns det inte utrymme för i denna beräkning, inte heller utgifter för t ex godis, chips, läsk eller alkoholhaltiga drycker. Kostnaderna är lågt räknade, dock utan att vara ett absolut minimum.

En undersökning de genomfört visar att studenterna anser sig i snitt behöva ytterligare 2.200 kronor för att klara sig. Den 4 maj 2006 inleder SFS en kampanj för att belysa studenternas ekonomiska situation.

En rimlig nivå för en students levnadskostnader 2006, om även kurslitteratur ska kunna köpas, är minst 9.000 kronor. Hyran för en studentlägenhet ligger normalt i intervallet 2.900-4.000 kronor, maten kostar 1.600 kronor. Internet, TV, telefon och tidningar kostar 800 kronor, kläder, fritidsaktiviteter och hygienartiklar 1.200 kronor osv.

Hyrans andel av studentens resurser har enligt Föreningssparbanken ökat från 18 procent till 31 procent mellan 1989 och 2004. Då är de, som delar bostad eller bor hemma, medräknade. Många betalar mycket mer än bankens beräkningar, kanske 50% av sina disponibla medel.

72% av studenterna anger att de har intäkter på högst 9.000 kronor per månad (2004). 30% av dem tjänar minst 4.000 kronor i månaden, var tredje ingenting. Studenterna upplever en markant försämring de senaste åren. Enligt Föreningssparbanken har konsumtionsutrymmet för studenterna minskat med 490 kr sedan 1989. Efter nödvändiga utgifter har en student med studiemedel 20 kr i månaden att rulla hatt för. Enligt Skandiabanken blir situationen ännu sämre 2007 (om inte studiemedlen höjs).

Tillägg

Studenter kan ansöka om bostadsbidrag hos Försäkringskassan. 12 procent får detta bidrag. Studenter med barn har med barntillägg och höjt barnbidrag fått en förbättring i 2006 års statsbudget. Äldre studerande har också fått förbättrade villkor.

Banker erbjuder förmånliga studentlån mm. Det lär dessutom finnas 2.000 olika stipendier att söka.

Räcker studiemedlen?

Sedan 1989 har enligt vissa beräkningar snittstudenten 500 kronor mindre att röra sig med, i fast penningvärde. Tre av fem studenter anser att de måste arbeta vid sidan av studierna för att klara ekonomin. De kan tjäna upp emot 100.000 kronor utan att detta påverkar studiemedlen. En försvårande faktor är att

möjligheterna för studenterna att hitta extrainkomster uppges ha minskat de senaste åren. (En ledig tjänst som butiksbiträde under helger lockade exempelvis 200 sökande.)

Enligt en undersökning i Uppsala hösten 2005 upplever 40 procent av kvinnliga studenter och 51 procent av männen att deras ekonomi var ”god”. 34 procent svarade att de avstod från att köpa kurslitteratur för att ekonomin var dålig. Enligt socialstyrelsen lever 21 procent av studenterna under deras norm för fattigdom. 1991 låg 14 procent under fattigdomsstrecket. Urholkade studiemedel och svårigheter att finna extraarbete eller att kombinera arbete och studier är rimligen förklaringen.

Föreningssparbanken har beräknat att studiemedlen behöver höjas med 1.500 kronor per månad för att studenterna ska kunna få en stabil ekonomi. Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) har krävt en höjning av studiemedlen med 1.500 kronor per månad. Ett annat, lägre prioriterat krav, är att bidragsdelen ska öka till 50 procent.

Folkpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har i tur och ordning uttalat sig för en höjning av studiemedlen. Vänsterpartiet har i mars 2006 upprepat kravet på 1.500 kr i höjda studiemedel per månad. Hur mycket detta belastar statskassan beror av hur mycket som utgör lån och hur mycket, som är bidrag. Intervallet är så stort som 1,9 – 5,2 miljarder kronor.

Källor: Konsumentverket, Finansplan (prop. 2005/06:1), CSN, SFS, Nordea, Föreningssparbanken, Skandiabanken, Socialstyrelsen, ARS Research AB, tidningen Privata Affärer, Vänsterpartiet

Kurslitteratur

I en enkät, genomförd av SFS, har studenter svarat att de lägger 500 kronor per månad på kurslitteratur. Om detta ger en korrekt bild av situationen torde dock hälften av detta vara kompendier, kopiering, skönlitteratur, tidskrifter mm (eller visar det vad studenten anser sig borde köpa). Studier inom FSL visar att inköpen av förlagsproducerad kurslitteratur ligger på omkring 200 kronor per månad.

Produktionen av lokala, av högskolelärare framtagna, kompendier tycks öka.

Fördelning kostnader/intäkter för kurslitteratur

Med drygt 350.000 studenter skulle inköp av kurslitteratur i storleksordningen 2.000 kronor per år och student motsvara drygt 700 miljoner kronor.

Studenternas inköp fördelas enligt en grov skattning på följande sätt:

- Inhemsk kurslitteratur: 300 mkr. Största aktörer är Studentlitteratur, Liber, Natur och Kultur samt Norstedts Juridik.
- Utländsk utgivning, fr a engelskspråkig: 150 mkr. Största aktörer i Sverige är Pearson, McGraw Hill och Wiley.
- Övriga kostnader, som skatter, distribution, handelns påslag mm: 250 mkr.

Fördelningen mellan utgivning på svenska och anglosaxisk litteratur beror mycket av vilka ämnen studenten valt. I naturvetenskapliga kurser kan en övervägande del av kurslitteraturen vara utländsk.

Kurslitteratur – kostnader för olika ämnen

Beroende på inriktning behöver studenten på en termin läsa 1 – 20 böcker.

Enligt tillgängliga litteraturlistor behöver studenten under sin första termin nya böcker för 200 kronor – 1.000 kronor per månad.

Exempel på kostnader enligt litteraturlistor, termin 1, per månad (FSL:s undersökningar):

Kemi 200 kr, Ingenjör väg och vatten 350 kr, Journalistik 550 kr, Konstvetenskap 600 kr, Statsvetenskap 650 kr, Civilekonom 650 kr, Juridik 800 kr och Sjuksköterska 1150 kr.

Uppsala studentkår har i början av 2006 genomfört en omfattande undersökning av kostnader för kurslitteratur. I första hand studerades 20 poängs A-kurser. De konstaterar att det är svårare att undersöka kostnader längre fram i utbildningen, där mer av kurslitteraturen är frivillig.

De billigaste kurserna var Grekiska 869 kronor, Naturvetarprogrammet (kemi) 1.010 kronor och Statistik 1.016 kronor.

Dyraste kurser var Antikens kultur och samhällsliv 4.273 kronor, Utvecklingsstudier 4.227 kronor och Sjukgymnast 4.182 kronor.

Billigaste fakultet i genomsnitt var Teknisk-naturvetenskaplig 2.063 kronor, dyrast Utbildningsvetenskaplig 3.626 kronor. Medelkostnaden var 2.617 kronor för totalt 60 granskade ämnen.

Studentkåren konstaterar att kostnaden för studenten för att köpa all litteratur varierar mellan 250 och 1.000 kronor per månad. De vill ha högre studiemedel, men också att universitet strävar mot billigare alternativ – utan att tumma på kvaliteten.

Studenten köper mer av sin litteratur i början av sin högskoletid. Därefter ”lär sig” studenten genvägar, samtidigt som de ekonomiska realiteterna gjort sig mer och mer påmind.

Studentens utgifter för illegal kopiering

Kostnaden för illegal kopiering är av naturliga skäl svårt att säkert fastställa. Den har tidigare beräknats till drygt 100 kronor per månad och student, vilket totalt per år motsvarar 400 mkr. Denna bild bekräftas i stort sett av olika källor.

Prisutveckling

Prisökningarna från förlagen har av branschen uppskattats till ca 2 % per år. I samband med momssänkningen 2002 sjönk priserna med 15%. Sedan dess har priserna i konsumentledet, genom ett pågående priskrig mellan olika internetbokhandlar och mellan dessa och övriga bokhandlar sjunkit med ytterligare 10 %. (Internethandelns påslag ligger på ca 10%, men kan variera mellan - 6% och + 40%).

Priskriget mellan internethandlarna leder sannolikt till ett stort genombrott för e-handeln. Studenterna har ju såväl vana, som tillgång till internet. Tidigare har osäkra villkor för leveranser och betalningar, liksom att man inte kunnat ”känna på” boken, medört att de flesta valt den ”vanliga” bokhandeln.

Konkurrens med anglosaxisk litteratur har säkert också bidragit till förhållandevis låga priser. Sannolikt har kurslitteratur aldrig varit billigare än vad den är idag.

Bokpriskommissionen skriver i sin slutrapport att inhemsk kurslitteratur ökat mer än andra priser. Bokbranschens företrädare menar att detta är felaktigt.

Kostnad i relation till övriga levnadsomkostnader

I Sverige motsvarar studentens inköp, även inkluderat kompendier och kopiering, mindre än 5% av studentens utgifter.

I USA beräknas kostnaderna för ”College textbooks” till mindre än 6%. Enligt en enkät handlar USA-studenten kurslitteratur för 900 USD om året.

Källor: Föreningen Svenska Läromedel, tidningarna Metro, DN och Göteborgs-Posten, SFS, Bokpriskommissionen, Pricerunner, Uppsala Universitets studentkår, National Association of College Stores, Student Monitor, the College Board, PR Web

FSL 2006-04-24